

Конституційне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Метою упорядкування посібника «Конституційне право України» є надання студентам базових знань з теорії конституційного права і змісту конституційного законодавства, формування у них навиків і умінь їх глибокого осмислення і творчого застосування на практиці.

Головними завданнями посібника є: – подання студентам знань теорії конституційного права, – розвиток у студентів навиків самостійної творчої роботи при закріпленні теоретичних знань у ході вивчення курсу, – закріплення навиків самостійного вивчення і аналізу законодавства.

Посібник стане у пригоді всім, хто бажає озброїти себе системою загальнотеоретичних знань про конституційне право, без яких неможливе успішне засвоєння інших юридичних навчальних дисциплін та власне успішна практична юридична діяльність.

ВСТУП

Головною метою сучасного вищого навчального закладу в Україні є висока професійна підготовка студента і виховання громадянина України, а саме людини сучасної, працьовитої, освіченої, творчої.

Конституційне право України — провідна галузь національного права, яка являє собою сукупність правових норм, перш за все принципів і норм конституції, які закріплюють основи політичної та економічної організації суспільства, форму держави, порядок і принципи формування та компетенцію органів державної влади, основи правового статусу людини і громадянина та як галузь права є невід’ємним елементом системи національного права України і входить у загальний комплекс галузей публічного права.

Вивчення дисципліни «Конституційне право України» ґрунтується на використанні знань, одержаних студентами у процесі вивчення дисциплін «Теорія держави і права», «Адміністративне право», а також при проходженні учбової практики та здобутті досвіду практичної діяльності.

Метою упорядкування посібника «Конституційне право України» є надання студентам базових знань з теорії конституційного права і змісту конституційного законодавства, формування у них навиків і умінь їх глибокого осмислення і творчого застосування на практиці.

Головними завданнями посібника є:

- подання студентам знань теорії конституційного права;
- розвиток у студентів навиків самостійної творчої роботи при закріпленні теоретичних знань у ході вивчення курсу;
- закріплення навиків самостійного вивчення і аналізу законодавства і правозастосовчої практики.

З метою виконання визначеної мети читачами пропонуються до ознайомлення такі конкретні розділи:

- КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА УКРАЇНИ;
- КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ НОРМИ ТА
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ; —
- КОНСТИТУЦІЙНО-ПРОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ;
- ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ;
- КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ;
- КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД УКРАЇНИ;

- ВИБОРИ В УКРАЇНІ;
- ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ;
- КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА;
- СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ;
- ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ;
- МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ;
- КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ;
- ОРГАНИ ПРАВОСУДДЯ;
- УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ.

Посібник стане у пригоді всім, хто бажає озброїти себе системою загальнотеоретичних знань про конституційне право, без яких неможливе успішне засвоєння інших юридичних навчальних дисциплін та власне успішна практична юридична діяльність. Тобто для здобувачів юридичної освіти, їх викладачів, практикуючих правників.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА УКРАЇНИ

1. Поняття і предмет конституційного права України

За визначенням правової науки **конституційне право** – це багатопланова та ємна категорія, що традиційно розглядається **в трьох аспектах**: як **галузь права** в національній правовій системі, тобто як **сукупність конституційно-правових норм**, що діють на території певної країни; як **наука**, що вивчає конституційно-правові норми та правовідносини й інститути, які формуються на їх основі; як навчальна дисципліна, що базується на досягненнях і даних науки.

Таким чином **конституційне право будь-якої сучасної країни** – це основна галузь права держави, яка являє собою сукупність юридичних норм, що закріплюють політичну систему суспільства, економічну систему держави, форму правління, форму територіального устрою, правовий статус особи, виборче право, виборчу систему, політичний режим й інші найважливіші інститути даної держави.

Тому у самому загальному визначенні **конституційне право України** є провідна (фундаментальна) галузь національного права, котра являє собою сукупність правових норм, які закріплюють основи політичної та економічної організації суспільства, форму держави, порядок і принципи формування та компетенцію органів державної влади, основи правового статусу людини і громадянина.

Як галузь права, конституційне право **характеризується певними ознаками**. Вони можуть умовно бути поділені на загальні та спеціальні.

Загальні ознаки відображають риси, що є характерними для усіх галузей національної системи права:

- нормативний характер приписів;
- формальна визначеність норм;
- спрямованість на досягнення передбаченого правом результату;
- гарантованість дієвості правових норм засобами державного впливу чи примусу тощо.

Спеціальні ознаки, на відміну від загальних, відображають специфіку та особливості даної галузі права. Так, конституційне право має публічний характер та пов'язане з публічним здійсненням влади народом, державою та територіальною громадою.

Конституційне право регулює найбільш важливі суспільні відносини у політичній та інших сферах суспільного і державного ладу. Ці відносини пов'язані:

- з основами суспільного і державного ладу;
- правовим статусом особи;
- формами безпосередньої демократії:
- а) організацією і діяльністю органів державної влади;
- б) основами місцевого самоврядування;
- національною безпекою та обороною держави тощо.

Вказані відносини **складають предмет регулювання конституційного права** України.

Отже, загалом предмет конституційного права охоплює чотири групи суспільних відносин:

- 1) суверенітет народу та принципи його реалізації (засади народовладдя);
- 2) засади, що визначають устрій держави як організації влади народу та для народу;
- 3) принципи функціонування держави;
- 4) засади, що визначають характер зв'язків між державою та конкретною особою.

Конституційне право України є одним із найважливіших засобів забезпечення повновладдя народу України в політичній, економічній і соціально-культурній сферах його життєдіяльності. Жодна інша галузь права не закріплює суспільних відносин, що становлять основи повновладдя народу України. Це виняткова прерогатива конституційного права.

2. Роль конституційного права у правовій системі України та його метод правового регулювання

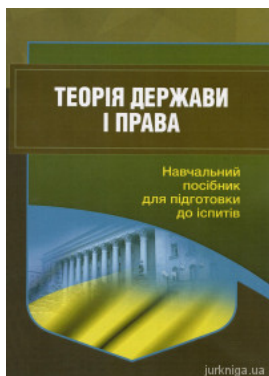
Особливість конституційного права виявляється у його **системному характері**. Так, дана система представлена такими елементами, як природне і позитивне право; матеріальне і процесуальне право; загальна й особлива частина тощо. Але традиційними елементами системи конституційного права залишаються інститути і норми конституційного права. **Функції конституційного права** поширюються практично на всі сфери суспільного та державного життя – політичну, економічну, соціальну, духовну та культурну, зовнішньополітичну тощо.

ЗМІСТ

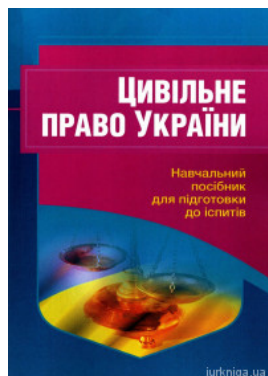
ВСТУП	3
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА УКРАЇНИ	5
1. Поняття і предмет конституційного права України.....	5
2. Роль конституційного права у правовій системі України та його метод правового регулювання	6
3. Система конституційного права України	9
4. Принципи конституційного права.....	9
5. Інститути конституційного права.....	9
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ НОРМИ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ.....	11
6. Поняття конституційно правових норм	11
7. Види конституційно-правових норм.....	12
8. Конституційно-правові відносини	14
9. Суб'єкти, об'єкти і зміст конституційно-правових відносин.....	16
10. Підстави виникнення і припинення конституційно-правових норм	18
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	20
11. Відповідальність в конституційному праві	20
12. Підстави конституційно-правової відповідальності	21
ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	23
13. Поняття джерел права	23
14. Джерела конституційного права.....	23
КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ.....	27
15. Загальне поняття конституції як Основного Закону.....	27
16. Функції, принципи Конституції України.....	32
17. Тлумачення Конституції України.....	35
18. Реалізація Конституції України.....	39
19. Порядок внесення змін в Конституцію України	41
20. Значення і характеристика конституції П. Орлика	42
КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД УКРАЇНИ.....	45
21. Поняття конституційного ладу та його засади	45
22. Основні засади конституційного ладу України.....	46
23. Державні символи України	56
24. Організація і розподіл державної влади в Україні.....	57
25. Верховенство права і громадянське суспільство	60
26. Захист конституційного ладу в Україні	63
27. Державний устрій України.....	63
ВИБОРИ В УКРАЇНІ	65
28. Основні форми безпосередньої демократії.....	65
29. Поняття виборчої системи і виборчого права	68

30. Загальна характеристика виборчої системи України	69
31. Правовий статус Центральної виборчої комісії	72
32. Референдуми в Україні	74
33. Гарантії здійснення виборчого права	76
ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ	79
34. Поняття і зміст громадянства	79
35. Принципи законодавства про громадянство	81
36. Набуття громадянства України	86
37. Припинення громадянства України	93
38. Повноваження державних органів з питань громадянства	96
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ І ГРОМАДЯНИНА	100
39. Поняття конституційно-правового статусу особи і громадянина	100
40. Елементи конституційно-правового статусу особи і громадянина	101
41. Принципи конституційно-правового статусу особи і громадянина	104
42. Конституційні права, свободи та обов'язки громадянина України	107
43. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні	113
44. Правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту в Україні	119
СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	123
45. Поняття і ознаки органів державної влади	123
46. Загальна система державних органів в Україні	125
ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ	127
47. Поняття територіального устрою України	127
48. Правовий статус АР Крим	129
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ	131
48. Поняття і форми здійснення місцевого самоврядування	131
49. Органи місцевого самоврядування	132
КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ	137
50. Загальні питання конституційного контролю	137
51. Конституційний Суд України	138
ОРГАНИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ	142
52. Загальні питання здійснення правосуддя	142
53. Загальні питання судової влади та судоустрою в Україні	143
54. Інші органи правосуддя	146
УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ	149
55. Парламентський контроль за додержанням прав і свобод людини	149
56. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини	149
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	155
ЗМІСТ	158

Книги, які можуть вас зацікавити

Теорія держави і права.
Навчальний посібник
для підготовки до
іспитів

Цивільне право
України. Навчальний
посібник для
підготовки до іспитів

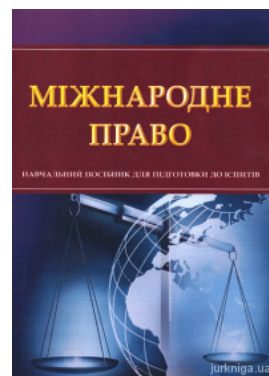
Конституція України

Кримінальний кодекс
України

Кодекс України про
адміністративні
правопорушення

Міжнародне право.
Навчальний посібник
для підготовки до
іспитів

Перейти до галузі права
Конституційне право

Перейти на сайт →